

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ РОЛІ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ

Стойка В.С.

У статті досліджено поняття «банківська система», виділено її характерні ознаки, функції та роль в економіці. Зокрема, обґрунтовано термін «система» та визначено основні системоутворюючі ознаки, а виходячи з цього, розглянуто категорію «банківська система», а також притаманні їй особливості. Проаналізовано погляди зарубіжних і вітчизняних вчених щодо виокремлення функцій банківської системи та акцентовано увагу на її специфічній ролі в економіці. Автором запропоновано та обґрунтовано виділення соціальної функції банківської системи і досліджено вплив функцій банківської системи на суб'єктів економіки.

Кількість посилань – 32, мова – українська.

Ключові слова: система, системоутворюючі ознаки, банківська система, банки, центральний банк, функції банківської системи, роль банківської системи, економіка

ВСТУП

Будучи головними суб'єктами фінансового ринку нашої країни та пронизуючи всі ланки економічних відносин, банки займають особливе місце в економіці країни і впливають на її розвиток. З іншого боку, банки активно взаємодіють один з одним та з центральним банком, який регулює та координує їх діяльність, пов'язуючи їх таким чином в єдине ціле. Сукупність таких особливих зв'язків та відносин між вказаними суб'єктами являє собою форму організації банківської діяльності в державі – банківську систему. Проблемам розвитку та функціонування банківської системи присвячено ряд публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Так, професор Дзюблюк О. у своїй монографії «Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки» [12] підкреслює особливу роль банківської системи в ринковій економіці. Вчений Любунь О. наголошує на ролі банківської системи як основного інвестора промисловості [21]. Науковці Мочерний С. та Тришак Л. [24] досліджують особливості функціонування банківської системи України. Шатковська І. [32] досліджує особливості становлення банківської системи України. Російські вчені Масленников В. та Соколов Ю. аналізують особливості розвитку банківської системи Російської Федерації у монографії «Национальная банковская система» [23]. Банкір Хейнсворт Р. акцентує увагу на основних ознаках банківської системи [30].

Незважаючи на увагу вчених стосовно особливостей та проблем розвитку банків, актуальним залишається питання щодо визначення сутності поняття «банківська система», дослідження її функцій та особливого місця в економіці країни. На нашу думку, в публікаціях не в повній мірі враховується системний аспект банківської діяльності та, виходячи з цього, її специфічна роль в соціально-економічному розвитку держави.

Мета даної статті полягає в дослідженні та обґрунтуванні поняття «банківська система», визначенні її специфічних ознак, а також функцій та ролі в економіці.

Стаття побудована на опрацюванні ряду монографій, наукових періодичних видань як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. В даній роботі використано також Закон України «Про банки та банківську діяльність» в старій та новій редакції. Обробка інформації, викладеної в статті, базувалась на методах системного підходу, узагальнення, порівняння. Для досягнення поставленої мети структура статті побудована так: у першому розділі обґрунтовано поняття «система» та «банківська система». Другий розділ публікації присвячений виділенню функцій банківської системи та дослідженню її ролі в економіці країни.

1 СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «БАНКІВСЬКА СИСТЕМА» ТА ЇЇ СПЕЦИФІЧНІ ОЗНАКИ

Перш ніж перейти до розгляду поняття «банківська система», слід дослідити значення самої категорії «система» (грец. systema – складене з частин, з'єднане). В літературі зустрічається багато тлумачень цього поняття. Так, угорський вчений Мароші М. виділяє три групи підходів до трактування системи: у першій групі система визначається як певний клас математичних моделей; друга група охоплює визначення, що використовують такі поняття, як «елемент», «відношення», «взаємозв'язок», «цілісність», «повнота», визначення третьої групи включають такі поняття як «вхід», «вихід», «обробка інформації», «управління» [22, с.22].

Крім того, в науковій та енциклопедичній літературі знаходимо наступні визначення. Система – це:

1)Порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь [7, с.1320];

2)Комплекс підсистем, елементів та компонентів і їм характерних властивостей, взаємодія між якими та середовищем зумовлює якісно або сутнісно нову інтегративну цілісність [15, с.361]

3)Сукупність елементів, що перебувають у відношеннях і зв'язках між собою і утворюють певну цілісність, єдність [14, с.539];

4)Комплекс елементів та їхніх властивостей, взаємодія між якими зумовлює появу якісно нової цілісності [15, с.361];

5)Сукупність виділених реальних чи уявних об'єктів, що володіє наступними властивостями: а). елементи її неподільні; б). між елементами задані зв'язки; в). між елементами в процесі функціонування можна простежити однозначну відповідність; г). із зовнішнім середовищем вона взаємодіє як єдине ціле [21, с.7];

6)Комплекс взаємозалежних елементів разом із відношеннями між елементами і між їх атрибутами (властивостями) [16, с.47]

7) Достеменне, взаємопов'язане, складне впорядкування частин; сукупність принципів, об'єднаних у формі послідовної доктрини [19, с.131].

Як бачимо з наведених визначень та характеристик, поняття «система» означає певну цілісність, сукупність частин, складових чи елементів, між якими спостерігається зв'язок та взаємодія і які із зовнішнім середовищем взаємодіють як єдине ціле. Тому під системою не слід розуміти тільки механічне поєднання певних частин. Це складне поняття, яке має свої характерні риси та особливості. Таким чином, можемо виділити такі системоутворюючі ознаки:

1)Сукупність елементів (складових, частин);

2)Взаємозв'язок між ними;

3)Здатність до самоорганізації;

4)Збалансованість кількісних і якісних параметрів;

5)Взаємодія їх із зовнішнім середовищем як єдине ціле.

Зазначене застосуємо для визначення категорії «банківська система». Вона потребує поглибленого вивчення, оскільки «...ефективне функціонування банків можливе лише за умов певного рівня єдності, що відображає координацію їхніх дій і тісні взаємозв'язки в рамках єдиного механізму контролю і нагляду. Сукупність таких взаємозв'язків виражає конкретну форму діяльності банків і практичної організації банківської справи у кожній країні - банківську систему» [11, с.79].

В статті 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. [1] виділено складові банківської системи України, проте не визначено її сутності. В сучасній економічній науковій літературі також не існує єдиного поняття «банківська система». З цього приводу вчений Дзюблук О.В. справедливо зазначає: «...що ж до самих підходів до оцінки суті банківської системи, то наявні в економічній літературі напрями можна було б умовно поділити на дві групи: з одного боку – це найзагальніші дефініції, що характеризують банківську систему як просте поєднання чинних у країні банків, а з другого – це штучна підміна самих понять, коли банківську систему ототожнюють з кредитною системою – системою комерційних банків і спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів» [11, с.79]

Стосовно першого підходу, вважаємо, що банківську систему аж ніяк не можна вважати простим, механічним поєднанням банків, тому що таке визначення суперечить самому змісту категорії «система». Також неправильним є ототожнення банківської системи з кредитною системою. Основні відмінності між комерційними банками та фінансово-кредитними інститутами полягають в тому, що [24, с.35]:

- по-перше, останні виконують обмежену кількість операцій і діють в окремих сферах ринку позичкового капіталу;

- по-друге, вони здійснюють спеціальні операції, які не можуть виконувати комерційні банки. Згідно ЗУ «Про банки і банківську діяльність» «...банкам забороняється діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі та страхування...»;

- по-третє, банки виступають головною ланкою ринку позичкового капіталу, бо тільки вони орієнтуються на універсальність і комплексність у своїй сфері.

Слід зазначити, що поряд з терміном «банківська система» також широко вживається поняття «банківський сектор» як його синонім. Зарубіжний вчений Річард Хейнсворт [30, с.19] справедливо стверджує, що між ними існує суттєва різниця. Під банківським сектором він розуміє просту систему, а під банківською системою – складну. Проста система (банківський сектор) складається з множини елементів, однак ці елементи рідко взаємодіють один з одним, і можна чітко виділити не взаємодіючі групи. Цінність всього сектору дорівнює просто сумі його частин. Якщо один компонент руйнується, то цінність сектора зменшується на величину вартості цього окремого компонента.

В складній системі так багато взаємодій і зв'язків, що навіть неможливо прослідкувати їх всі. Більш того, така система володіє цінністю, яка значно перевищує вартість її окремих частин. Якщо руйнується окремий елемент такої системи, вона швидко перебудовується і компенсує втрату. Якщо зруйнується вся система, наслідки будуть катастрофічними, тому кожен учасник кровно зацікавлений в її підтримці.

Автор стверджує, що достатньою умовою для створення банківської системи є довіра. З цим важко

погодитися, адже довіра необхідна для створення і функціонування й інших фінансових установ: кредитних спілок, страхових компаній, інвестиційних фондів тощо, а не тільки банків.

На нашу думку, категорія «банківська система» цілком відповідає визначення, яке наведене російськими вченими у монографії «Національна банківська система». У ній вона тлумачиться як складна, що входить до більш високого рівня, система, яка самоорганізовується, та яка історично склалася під впливом зовнішніх і внутрішніх процесів, є цілісною сукупністю установ, що здійснюють банківську діяльність, й банківських інститутів, які виконують функцію внутрішнього управління. Ця система характеризується реактивним законодавчим та адаптивним внутрішнім впорядкуванням зв'язків між окремими елементами та із зовнішнім середовищем, а також здатністю активно впливати на нього та його регулюючу дію [23, с.25].

Ми пропонуємо наступне визначення: банківська система – це складна, самоорганізована та динамічна система, яка включає всі банки країни, діяльність яких законодавчо регламентована і спрямована на обслуговування потреб економіки та суспільства, а також дотримання своєї внутрішньої стабільності.

Особливість банківської системи полягає не тільки в її системному характері. Він притаманний і іншим сферам економіки, зокрема, бюджетній, податковій, страховій тощо. З цього приводу професор Савлук М. І. пише: «Порівнюючи банківську підсистему з іншими, можна виявити в ній риси, які спільні для їх усіх, що підтверджує її системний характер, а також суто специфічні риси, які підкреслюють її банківську специфічність» [10, С. 449]. Вчений Івасів Б. [17, С.335] виділяє такі загальні ознаки, які властиві всім банківським системам, що функціонують в ринковій економіці: дворівнева побудова, розмежування функцій центральних, емісійних та всіх інших банків; наявність законодавчо встановленої системи обмежень, страхування ризиків, нагляду і контролю банківської діяльності; створення інфраструктури фінансового ринку та міжбанківського призначення.

На нашу думку, найбільш детально ознаки банківської системи виділені та описані Савлуком М.І. До специфічних рис, які характерні тільки для банківської системи і виділяють її з ряду, вчений відносить [10, с.450]:

- дворівневу побудову;
- поглиблене централізоване регулювання діяльності кожного банку окремо і банківської діяльності в цілому;
- централізований механізм контролю і регулювання руху банківських резервів;
- наявність загальносистемної інфраструктури, що забезпечує функціональну взаємодію окремих банків;
- гнучке поєднання високого рівня централізованої керованості банківської системи зі збереженням повної економічної самостійності і відповідальності за результати своєї діяльності кожного окремого банку, що входять в систему.

Згідно ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1] банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України. Кількість рівнів національної банківської системи не зазначена, але вважається, що на першому рівні знаходиться НБУ, який здійснює функції регулятора банків, а на другому - комерційні банки. Слід зазначити, що в Законі України «Про банки і банківську діяльність» від 1991 р. [2] вказувалося, що банківська система має два рівні. В новій редакції Закону такий поділ відсутній, що очевидно, було пов'язане з дискусіями стосовно того, яка кількість рівнів необхідна для ефективного функціонування вітчизняної банківської системи.

Професор Чухно А.А. пише, що банківська система вже сьогодні «...не дворівнева, як це потрібно, а, по суті, трирівнева. Адже змінивши вивіску, колишні державні Промбудбанк, Укрсоцбанк України за своїми структурою і функціями зберігають докорінні риси адміністративної системи» [31, с. 396]

Протиріччя стосовно кількості рівнів банківської системи знаходимо і в самому ЗУ «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. [1]. Ст.8 цього закону регулюється порядок створення і діяльності кооперативних банків. Зокрема, вказано, що кооперативні банки створюються за принципом територіальності і поділяються на місцеві та центральний кооперативні банки. Учасниками центрального кооперативного банку є місцеві кооперативні банки. Крім того, до функціональних особливостей центрального кооперативного банку належить його здатність до централізації та перерозподілу ресурсів, акумульованих місцевими кооперативними банками, а також здійснення контролю за діяльністю кооперативних банків регіонального рівня. Така структура кооперативних банків чітко вказує на трирівневу банківську систему: місцеві банки підпорядковуються центральному, а той, в свою чергу, Національному банку країни. Причому центральний кооперативний банк наділений ширшими повноваженнями по відношенню до місцевих, - здатність перерозподіляти ресурси підзвітних банків, - ніж Національний банк.

Деякі вчені доводять, що трирівнева банківська система є більш ефективною. Наприкінці 2000 р. ними було запропоновано наступне: «...доцільно проводити таку модель банківської системи, ядро якої становила б невелика кількість потужних конкурентоспроможних національних банків. За характером діяльності вони мають бути комерційними, швидше за все універсальними, з широкою мережею відділень та філій. Ці банки фінансуватимуть ключові для економіки підприємства, бюджет, організуватимуть міжбанківський і валютний ринки. Такі банківські структури мають функціонувати під жорстким контролем держави як у формі участі, так і через підвищення уваги служби банківського нагляду» [18, с.34]. Вчений Лагутін В. наголошує, що «... для грошово-кредитного стимулювання економічного зростання і переходу до розвитку реальної економіки необхідний третій рівень національної банківської системи. Йдеться про створення і функціонування Українського банку реконструкції і розвитку в центрі та мережі інвестиційних банків розвитку на місцях (в регіонах). Третій (інвестиційний) рівень національної банківської системи не абсолютно відособлений від інших її складових. Однак, без сумніву, це нова окрема ланка банківської системи: діяльність інвестиційних банків розвитку пов'язана з виконанням чітко

окресленого виду банківських операцій, що й зумовлює особливості та специфіку їхнього функціонування, місце і роль серед інших банків. Українській економіці потрібні великі спеціалізовані банківські інституції інвестиційного спрямування для належного кредитного забезпечення економічного зростання» [20, с.39]. Проблеми оптимальної кількості рівнів банківської системи розглядалися не тільки науковцями. Зокрема, у 2004 р. Голова НБУ Сергій Тигірко підтримав ідею створення Українського банку реконструкції та розвитку і пропонував зробити його банком першого рівня, а Банк сприяння розвитку – банком другого рівня [27].

На нашу думку, головне питання повинне полягати не в тому, скільки рівнів повинна мати банківська система або скільки банків має бути в країні, а в тому, як найефективніше вона буде взаємодіяти з економікою держави, задовольняючи її потреби. Досвід розвинутих держав свідчить, що найбільш поширеними та ефективнішими є дворівневі банківські системи, в яких на першому рівні знаходиться центральний банк, а на другому – комерційні банки з різною спеціалізацією та різними організаційно-правовими формами.

Державне регулювання всієї банківської системи здійснює НБУ, адже «...банківська система не була б системою, якби Національний банк діяв відособлено від комерційних, а комерційні – від Національного» [31, с.392], крім того, «банківська система відображає нове становище України, її державний суверенітет та економічну самостійність, коли провідну роль відіграє Національний банк» [31, с.390]. У ст. 67 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1] вказано, що «метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках». Головне завдання НБУ в регулюванні банківської діяльності – забезпечити стабільну безперебійну роботу банків, а також здійснювати контроль ризиків, що виникають в процесі банківської діяльності. Всі ці заходи спрямовані на захист банківської системи і безпеку її роботи, що має наслідки для всієї економіки. Особливо коректними повинні бути дії центрального банку в періоди фінансових криз та нестабільності. Вони повинні бути спрямовані не тільки на підтримку банківської системи, але й відповідати загальній економічній ситуації в країні.

З метою страхування від негативних явищ в своїй діяльності банки зобов'язані зберігати свої вільні кошти на кореспондентських рахунках в центральному банку. Він, в свою чергу, регулює та контролює рух коштів на цих рахунках. Таку особливість банківської системи професор Савлук М.І. називає її «визначальною організаційно-правовою ознакою» [10, с.453]. Володіючи необхідними інструментами та важелями, центральний банк має можливість впливати на пропозицію грошової маси в країні та підтримувати її в належному обсязі. Американські вчені Доллан Е. Дж. та Кемпбелл К. з цього приводу зазначають, що «фундаментальна властивість банківської системи полягає в тому, що вона може розширювати депозити шляхом багатократного збільшення нових резервів, які вона отримує. Навіть в тому випадку, коли кожен окремих банк не може шляхом надання позик розширити депозити в обсягах більших, ніж надлишкові резерви даного банку» [13, с.189].

Виходячи з вищенаведеного, можемо стверджувати, що банківська система має складну будову та характерні риси, які відрізняють її від інших суб'єктів фінансового ринку. Причому важливим питанням є не тільки правильне тлумачення категорії «банківська система», але і її внутрішня структура. Банківська система повинна бути так побудована, щоб ефективно та повному обсязі задовольняти потреби економічних суб'єктів.

2 ФУНКЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ

Сутність і функції банківської системи визначають її роль в економіці. Під роллю банківської системи слід розуміти її призначення, місію, те, заради чого вона виникає, існує та розвивається. Слід зазначити, що функції та цілі банку і банківської системи в економіці відрізняються. Серед вітчизняних та зарубіжних економістів і досі тривають дискусії стосовно того, які саме функції притаманні банківській системі, та яку роль вона виконує в економіці.

ФРС у США виділяє такі функції банків в економіці [25, с.22]:

- 1) обслуговують комерційні угоди, і, відповідно, управляють системою платежів;
- 2) приймають рішення про надання кредитів і поставляють ліквідність для потреб економіки;
- 3) виступають передавальним механізмом між монетарною політикою та економікою.

Німецький вчений Гюнтер Асхауер виділяє такі функції банків як кредитних установ: трансформація строків; трансформація розмірів грошових сум; трансформація ризику [6, С.11]

А.Н.Азріліян вважає, що банківська система виконує такі функції: прийом депозитів та надання кредитів, ведення рахунків, здійснення безготівкових платежів, виплата грошей закладами, купівля та продаж цінних паперів, валюти, надання послуг [4, с.62].

Академік НАН України, професор Чухно А.А. [31, с.388], розглядаючи функції та роль банків в економіці, пише: «...банки як органи перерозподілу коштів акумулюють тимчасово вільні грошові ресурси і кредитують народне господарство та населення...Як розрахункові центри банки здійснюють безготівкові розрахунки між підприємствами і державою, емісійно-касове обслуговування народного господарства і населення, оперативно регулюють грошовий обіг. Через кредитне, розрахункове та емісійно-касове обслуговування народного господарства банки здійснюють економічний контроль за виробництвом, розподілом і використанням суспільного продукту, сприяють підвищенню ефективності економіки».

Вчена Васильченко З. [5, с.20] до функцій банків відносить такі: акумуляція грошових засобів, регулювання грошового обігу та організація платіжного обороту.

За твердженням професора О.В. Дзюблюка, до функцій банківської системи слід віднести наступні:

посередництво в кредиті, посередництво в платежах та випуск кредитних грошей [12, с.55-60].

Автори підручника «Банківський менеджмент» пишуть, що «...однією з найважливіших функцій системи комерційних банків є управління грошовим обігом у країні, що здійснюється спільно з центральним банком країни за допомогою кредитних операцій. Мета політики центрального банку – через систему обов’язкових резервів керувати динамікою кредиту і забезпечити відповідність кількості грошей в обігу національним завданням стабілізації цін, підтримання нормальних темпів економічного зростання та високого рівня зайнятості. Комерційні банки є необхідним каналом для збільшення або зменшення кількості грошей в обігу як засобу вирішення вказаних завдань» [3, с.19].

На нашу думку, найбільш вдалими і повними є виділення таких функцій банківської системи [10, с.447], [9, с.163]:

- 1). Трансформаційна;
- 2). Функція створення грошей і регулювання грошової маси (емісійна);
- 3). Функція забезпечення сталості банків та грошового ринку (стабілізаційна)

Трансформаційна функція банківської системи впливає з посередницької функції банків. Через банки здійснюються розрахунки підприємств, організацій, державних установ, населення. Вони забезпечують перелив капіталів від одного суб’єкта господарювання до іншого, з однієї галузі економіки в іншу. Завдяки операціям за розрахунками банки стимулюють рух капіталів, акумулюючи їх в одному секторі економіки, перерозподіляють ресурси і капітали в інші галузі і регіони. Ресурси, які розподіляються банками, не співпадають ні за розміром, ні за строком, ні за сферою функціонування. Банк, знаходячись в центрі економічного життя, дістає можливість трансформувати (здійснювати перерозподіл і перетворення) розмір, строки і напрямки руху капіталів у відповідності з потребами господарства. Особлива роль при цьому відводиться центральному банку, тому що саме «...він завершує трансформаційні процеси в межах всього грошового ринку, розпочаті безпосередньо комерційними банками...» [10, с.447].

Ключовою функцією банківської системи є її здатність впливати на кількість грошей в обігу відповідно до потреб економіки. Кожен окремий банк здійснює емітування платіжних засобів. Однак в межах банківської системи ця їх здатність стає суттєвішою, масштабнішою. Емітування платіжних засобів має, щонайменше, дві сторони: їх маса здійснює великий вплив на стабільність грошової одиниці та на ефективність виробництва й обігу товарів.

Центральний банк здійснює первинну емісію шляхом випуску готівки, кредитування уряду й комерційних банків, купівлі цінних паперів, золота й валюти. Комерційні банки здійснюють вторинну емісію через кредитні й розрахункові операції за рахунок яких через механізм мультиплікації банки багаторазово збільшують кошти.

Особливість діяльності банків в тому, що вони в основному оперують коштами своїх вкладників, інвесторів, позичальників. Така особливість банківської діяльності пов’язана з високим рівнем ризику, адже банки повинні вчасно і в повній мірі відповідати за своїми зобов’язаннями. В зв’язку з цим виникає необхідність в стабілізаційній функції банківської системи. Вона проявляється через прийняття законодавчих актів, які регламентують її діяльність, та забезпечення належного контролю за банками. Особлива роль при цьому відводиться центральному банку. Він володіє необхідними важелями та інструментами впливу і регулювання банківської системи. Значна увага при цьому приділяється належній організації процесу нагляду за банками, що «передбачає необхідність формування єдиного організаційного поля, у якому банківська справа в країні піддається всебічній регламентації й регулюванню, конкретним виявом чого на практиці і є чітко структурована банківська система» [11, с. 82].

Будучи фінансовими посередниками, взаємодіючи з контрагентами і пронизуючи всі ланки економічних відносин, банки виконують важливі функції не тільки для економічних суб’єктів, але і для всього суспільства. Тому банки перестають бути просто фінансовими або розрахунковими інститутами, перетворюючись у соціально-економічні інститути, які відіграють велике значення у розвитку країни.

В світовій практиці вже вироблений підхід до регулювання банківської системи як соціально-економічного інституту, який суміщає в своїй діяльності економічні та соціальні функції. Сутність даного підходу полягає в виділенні двох типів регулювання: «раціонального» та «соціального» [29, с.9].

Раціональне регулювання банківської системи організовується та здійснюється центральним банком і має на меті вирішення завдань грошово-кредитної політики.

Соціальне регулювання банківської системи має на меті вирішення наступних завдань:

- Ø підтримання високого рівня зайнятості;
- Ø забезпечення рівномірного соціально-економічного розвитку в галузевому та регіональному аспектах

Основними методами соціального регулювання є:

- стимулювання створення робочих місць;
- залучення грошових ресурсів в ту чи іншу галузь економіки;
- залучення фінансових ресурсів в той чи інший регіон країни;
- стимулювання житлового будівництва.

Вплив функцій банківської системи на економічних суб’єктів зображений в таблиці 1:

Таблиця 1 Функціональний вплив банківської системи на суб’єктів економіки*

Суб’єкти	Суб’єкти	Суб’єкти
----------	----------	----------

Функції	Домашні господарства	господарювання	Держава
Трансформаційна	Забезпечення кредитними ресурсами; отримання доходів від заощаджень	Кредитні ресурси для інвестицій та поповнення оборотного капіталу; отримання доходів від депозитів	Прискорення темпів економічного росту; загальне підвищення ефективності економіки
Емісійна	Розширення спектру кредитно-інвестиційних послуг	Підвищення ефективності та прибутковості виробництва	Забезпечення стабільності грошової одиниці
Стабілізаційна	Забезпечення довіри до банків	Забезпечення довіри до банків	Забезпечення стійкості банківської системи як головної ланки фінансово-кредитної системи країни
Соціальна	Покращення добробуту та забезпечення благополуччя населення	Збільшення обсягів виробництва та прибутку	Підвищення якості та рівня життя в країні

* Складено автором

Наслідками такого впливу є покращення якості життя населення, посилення соціального захисту, можливість підняття власного статусу, забезпечення благополуччя.

Здійснюючи акумуляцію грошових ресурсів та їх перерозподіл, а також регулювання грошового обігу, банки таким чином прямо впливають на стан економіки, інших її суб'єктів, підсистем та сфер: виробничу, фінансову, інвестиційну та інші. Щоб банки змогли ефективно виконувати свою роботу у суспільстві не повинно бути жодних підстав для сумнівів у їх стійкості, а партнери, вкладники й інвестори повинні мати впевненість у надійності банків. Забезпечити стійке функціонування банків та виконання ними важливих суспільних функцій мають постійний контроль за їх діяльністю з боку держави.

Банківська система перебуває в тісному зв'язку з економікою, і навпаки. Зокрема, в період економічних підйомів в державі, в умовах стабільності та активного розвитку, потужний стимул до росту отримують і банки, оскільки попит на їх послуги стрімко зростає. В такий період вони здатні легко сформувати необхідні ресурси, ефективно проводити операції, отримуючи доходи. За умов економічного спаду банківська діяльність гальмується та дестабілізується. Інфляція, дефіцит фінансових ресурсів, падіння виробництва та доходів населення призводять до відтоку коштів з банків та зниження довіри до них. В таких умовах особливого значення набувають дії та заходи центрального банку, причому не тільки для банківської системи, але й для економіки в цілому.

Як бачимо, розбіжності у вчених виникають не тільки у виокремленні функцій банківської системи, але і стосовно її ролі в економіці. Зарубіжні науковці зазначають: «банки контролюють механізм виплат, обслуговують угоди, підтримують ліквідність економіки і слугують провідниками монетарної політики» [26, с.47]. Крім того, «банки виробляють унікальну продукцію – такі різноманітні фінансові технології обслуговування клієнтів (вирішення їх проблем), без яких не може обійтися жодний суб'єкт господарювання» [28, с.32]. Вчена Шатковська І. вбачає роль банківської системи в економіці в задоволенні попиту економіки у грошах, які повинні найефективніше діяти в тих галузях, котрі забезпечать економічне зростання та стабільність [32, с.145]. На нашу думку, найбільш вдало важливість банківської системи для економіки країни описують Головатюк В. та Чечелюк О.: «...вона вже відіграла свою пріоритетну роль як засіб оперативного обслуговування грошових потоків у формуванні ринкової економіки України. Нині її роль має бути іншою: вона повинна стати головним активним фактором розвитку, основним внутрішнім інвестором ринкової економіки...» [8, с.37].

ВИСНОВКИ

Банківська система є складною економічною категорією, яка має свої характерні риси. Існують суттєві відмінності між поняттями «банківська система» та «банківський сектор», який являє собою просту систему. Важливим питанням є правильна внутрішня побудова банківської системи, що пов'язане з її здатністю задовольняти потреби економіки та ефективно здійснювати свої функції. З іншого боку, структура банківської системи повинна бути відповідною зв'язкам між самими комерційними банками та центральним банком для ефективної їх взаємодії.

Розглянувши твердження вітчизняних та зарубіжних вчених щодо функцій банківської системи в економіці, можемо зробити висновок, що вона є не просто фінансово-розрахунковим, а соціально-економічним інститутом. Поряд з виконанням специфічних функцій - трансформаційної, емісійної, стабілізаційної - вона виконує і соціальну функцію. Наслідком її є підвищення рівня життя та покращення добробуту населення. Здійснення такої функції має мультиплікативний вплив і на виробничий сектор, а це прямо впливає на економічний розвиток країни. Банківська

система, в свою чергу, перебуває в тісному взаємозв'язку та взаємозалежності від нього, і навпаки. Виходячи з цього, слід розробляти оптимальні шляхи їх взаємодії з метою досягнення найбільшого ефекту для економічного розвитку країни та суспільства в цілому. Виходячи з цього, слід розробляти оптимальні шляхи їх взаємодії з метою досягнення найбільшого ефекту для економічного розвитку країни та суспільства в цілому.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. №2121-ХІІІ
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 20.03.1991 р. № 873-ХІІ
3. Банківський менеджмент: Підручник / За ред. О.А. Кириченка, В.І. Міщенко. – К.: Знання, 2005. – 831 с.
4. Большой экономический словарь / Под. ред. А.Н. Азрилияна. – 4-е изд. доп. и перераб. М.: Институт новой экономики, 1999. – 1248 с.
5. Васильченко З. Методологічні аспекти дослідження сутності банківських установ як фінансових посередників / З.Васильченко // Банківська справа. – 2008. - №4. – С. 11-23
6. Введение в банковское дело: Учеб. пособие: Пер. с нем. / Общ. ред. Гюнтера Асхауэра. – М.: Научная книга, 1996. – 629 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
8. Головатюк В. Галузеві аспекти привабливості інституційного середовища / В. Головатюк, О. Чечелюк // Вісник НБУ. – 2001. - №4. – С. 36–43.
9. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях: Навчальний посібник / За ред. Б.Л. Луціва. – 2-ге видання, перероб. – Тернопіль: Карт-бланш, 2000. – 225 с.
10. Гроші та кредит: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А. М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2002. – 598 с.
11. Дзюблюк О.В. Сутність банківської системи та її роль в економіці ринкового типу / О. В. Дзюблюк // Фінанси України. – 2002. - №8. - С.79–85.
12. Дзюблюк О. В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. - Львів: Поліграфкнига, 2000. — 512 с.
13. Долан Э. Дж. и др. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под общ. ред. В. Лукашевича. М. Ярцева. – СПб., 1994. – 496 с.
14. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / За ред. Р. Дяківа. – Київ, Міжнародна економічна фундація, 2000. – 705 с.
15. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - 952 с.
16. Зацеркляний М.М., Мельников О.Ф. Основи економічної кібернетики: Навч. посібник. – Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2008. – 392 с.
17. Івасів Б.С. Гроші та кредит: Підручник. – Вид. 3-тє, змін. і доп. - Тернопіль: Карт-бланш, К.: Кондор, 2008. – 528 с.
18. Івасів Б. Банківська система і монетарна інтеграція: Нотатки з міжнародної наукової конференції «Проблеми економічної інтеграції України в ЄС. Європейські студії» / Б.Івасів, Р. Березюк // Вісник НБУ. – 2000. - №12. – С.34
19. Карпінський Б. Регіональна збалансованість фінансової системи держави / Б. Карпінський, О. Герасименко // Регіональна економіка. – 2003. - №1. – С. 128 – 137.
20. Лагутін В. Догматизм грошово-кредитної політики як гальмо економічного зростання в Україні / В. Лагутін // Банківська справа. – 2001. - №4. – С.33-40.
21. Любунь О.С. Банки як стратегічні інвестори промисловості: Монографія. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2004. – 359 с.
22. Мароши М. Организация – стимулирование – эффективность: Пер. с венгерского. – М.: Экономика, 1981.
23. Масленников В.В., Соколов Ю.А. Национальная банковская система. –М.: ТД «Элит-2000», 2003. – 256 с.
24. Мочерний С.В., Тришак Л.С. Банківська система України. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 304 с.
25. Синки Дж. М. Управление финансами в коммерческом банке: Пер. с англ. – М.: Catallaxy, 1994. – 820 с.
26. Синки Дж. Финансовый менеджмент в банке и индустрии финансовых услуг. – М., «Альпина Бизнес Букс», 2007. – С.47.
27. Слинько Д. Банк розвитку “клонували” / Д. Слинько // Галицькі контракти. – 2003. – №21. – С.18–19.
28. Тавасиев А. К оценке ситуации с банковским кредитованием реального сектора экономики / А. Тавасиев, Т. Мазурин // Российский экономический журнал. - №2. – 2005. – С. 32.
29. Фаизова Э.Н. Банковская система в социально ориентированной рыночной экономике. Автореферат на соискание ученой степени кандидата экономических наук, Казань, 2007. - 24 с.
30. Хейнсворт Р. Переход от банковского сектора к банковской системе: условия достаточные и условия необходимые / Р. Хейнсворт // Деньги и кредит. – 2003. - №6. – С.19–24.
31. Чухно А.А. Твори: У 3 т. / НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Наук.-дослід. фін. ін-т при М-ві фін. України. – К., 2006. – Т.1: Становлення і розвиток ринкової економіки. – 2006. - 592 с.

32. Шатковська І. Шляхи становлення банківської системи України / І. Шатковська // Регіональна економіка. – 2003. - №2. – С. 143-148.

[Стойка Вікторія Степанівна](#), старший викладач, аспірант кафедри банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет», тел. 3-30-80